

Ingen kvinnosakskvinna

Av de fem första kvinnorna i Sveriges riksdag är Kerstin Hesselgren, Elisabeth Tamm, Nelly Thöring och Agda Östlund mer eller mindre välkända, men få kan säga vem Bertha Wellin var.

Även för mig var hon länge endast en av de fem, men så träffade jag på henne i en oväntad situation. Jag gick igenom rättegångsmaterialet rörande åtalet mot socialistagitatorn Hinke Bergegrens föredrag "Kärlek utan barn" som han höll våren 1910 och fann att Bertha Wellin befunnit sig i publiken och opponerat sig kraftigt mot ett uttalande av Bergegren. Denne sade nämligen att *mödomshinnan* borde opereras bort på alla nyfödda flickor. Gjordes detta skulle det inte längre spela någon roll om flickor haft samlag före bröllopet eller inte.

Bertha Wellin tyckte naturligtvis att detta var ett rysligt förslag och hävdade, att Bergegren förvred huvudet på kvinnorna med sina föredrag. Detta påstående låter inte alls otroligt eftersom ingen mer än Bertha Wellin, av de hundra kvinnorna som befann sig i Folkets Hus Åsal, protesterade mot Bergegrens utsaga. Jag slog upp talarinnans namn i ett lexikon och fick bli veta att hon var sjuksköterska, utbildad vid Sophiahemmet.

Nu finns en bok om Bertha Wellin, sophiasystern som blev pionjär för moderat politik, skriven av historikern Stina Nicklasson. I den får vi veta att Bertha Wellin, tre år innan hon lyssnade till Hinke Bergegrens föredrag, hade lämnat arbetet som sjuksköterska och slagit in på socialarbetarbanan. Efter studier i England, föregångslandet när det gällde sociala reformer, kom hon att arbeta först inom

Svenska Fattigvårdsförbundet och senare inom Föreningen för välgörenhetens ordnande. Hon fortsatte emellertid att arbeta för sjuksköterskornas sak och var, just år 1910, med om att bilda Svensk Sjuksköterskeförening. Hon stod i ledningen för denna förening och dess tidning ända till 1933. År 1912 kandiderade hon till Stockholms stadsfullmäktige, valdes in och blev kvar till valet 1927. Till riksdagen omvaldes Bertha Wellin varje val till 1936 när hon avsåg sig. Sjukvården var hennes huvudfråga, men hon var även den första som förespråkade särbeskattning som en jämställdhetsfråga.

Under alla år var Bertha Wellin högerens enda kvinna i riksdagen. När högermännen organiserade sig i Allmänna valmansförbundet år 1904 fick kvinnor inte bli medlemmar. De skulle inte blanda sig i politiken utan påverka samhället från hemmet. Kvinnorna lät sig emellertid inte nöja utan bildade år 1911 Stockholms Moderata Kvinnoförbund, embryot till Sveriges Moderata Kvinnoförbund, etablerat 1915.

Bertha Wellin spelade en betydande roll vid båda förbundens tillkomst. Partiledaren blev förskräckt och skapade Centrala Kvinnorådet inom partiet för att locka duktiga kvinnor till sig. Bertha Wellin lät sig locka för även hon tyckte att kvinnor och män skulle kämpa tillsammans. Bertha Wellin kom att fylla funktionen av "gisslan" inom högern. Andra kvinnonamn placerades aldrig på valbar plats samtidigt som det diskuterades varför kvinnor inte tog ansvar i politiken. Bertha Wellin var den pliktrogna, arbetsamma, lojala

Stina Nicklasson
SOPHIASYSTEMEN SOM BLEV POLITIKER
Bertha Wellin. Pionjär för moderat politik
Carlssons bokförlag

och skickliga kvinnan personifierad. Hon är värd all beundran för att hon stod ut.

Eftersom jag nyligen avslutat ett arbete om de liberala och socialdemokratiska kvinnornas kamp för sexualupplysning och sociala reformer, under just de år som Bertha Wellin satt i riksdagen, har jag naturligtvis undrat över hennes aktivitet på områdena abort, preventivmedel, lösdriveri, mödravård och moderskapspenning. Hon var förvånande tystlåten i dessa frågor och förblev så även när högermännen själva började komma med socialpolitiska förslag.

Boken om Bertha Wellin ger ingen annan förklaring till denna hållning än att hon tog avstånd från beteckningen "kvinnosakskvinna". Det finner jag anmärkningsvärt. Den sk befolkningsfrågan, vilken bland annat innefattade nativitetens sjunkande, kvinnors ovilja att föda barn, spädbarnsödligheten och förbud mot preventivpropaganda, var av tradition en högerfråga. Borde då inte högerens kvinna, utan rädsla för att bli stämpad som kvinnosakskvinna, ha drivit dessa frågor med emfas i riksdagen?

Onekigen ligger den tanken nära till hands, att Bertha Wellins hållning berodde på att de socialreformatoriska kraven i hög grad formulerades av en feministisk opinion utanför riksdagen och fördes fram från vänsterhåll inom

densamma. Den frisinna feministen och socialläkaren Ada Nilsson talade ofta om högershyckleri i befolkningsfrågan; att samtidigt som man orerade om faran av befolkningsminskning så snålade man alltid när det gällde stöd till moderskapet och med detta sammanhängande frågor. Här vågade inte eller var Bertha Wellin inte intresserad av att gå emot sitt partis linje.

Det är mycket värdefullt att vi fått en bok om en högerkvinna. Det har sannerligen inte skrivits mycket om kvinnor med den politiska inriktningen. Boken bygger på ett omfattande källmaterial och är enligt min smak lagom detaljerad när det gäller Bertha Wellins verksamhet som politiker och föreningsmänniska. Jag ställer mig emellertid frågande, när jag finner Elisabeth Tamm framställd som motståndare till kvinnors rätt att bli domare (sid 203, 218). Hon om någon stred i riksdagen för denna rätt.

Hjördis Levin